

VERA NIKOLIĆ PODRINSKA – ZABORAVLJENA SLIKARICA, BARUNICA I HUMANITARKA

TALENTIRANA PLEMKINJA
S PREKRIŽJA

Ljiljana Vukašinić

Izgradnjom Predsjedničkih dvora 1964. godine prisiljena je zauvijek napustiti Prekrižje i vratiti se građanskom životu u obiteljskoj rezidenciji u Tesloj, nekadašnjoj Nikolićevoj ulici, u Zagrebu čime je svijet barunice Vere Nikolić Podrinske zauvijek izgubljen

U godini u kojoj je priređena prigodna retrospektivna izložba slikarice Naste Rojc u Umjetničkom paviljonu, privukavši pritom dosta pažnje pitanjima, više ili manje otvoreno i direktno, iz slikaričina privatnog života, a manje onima revalorizacije umjetničkog opusa – čemu takve izložbe uglavnom služe, prilika je da se sjetimo ne tako poznate, ali jednako inspirativne umjetničke i životne sudbine. One slikarice i barunice Vere Nikolić Podrinske.

Obje rođene osamdesetih godina 19. vijeka, pripadale su i kretale se u najvišim društvenim i kulturnim krugovima na prijelomu stoljeća, jedna kao pripadnica visoke građanske klase u zamahu, a druga provincijalnog plemstva u njegovu zenitu. Očevi su im zauzimali visoke političke pozicije u vrijeme Hrvatsko-srpske koalicije, okupljeni oko politike novog kursa i pri tom održavali velika gospodarska imanja, Rojčevo u Bjelovaru i ono iznad Zagreba na Prekrižju. Upravo su to mjesta koja su postala važne točke u životima slikarica, za koja su bila intimno vezane i koja postaju česti motivi njihovih djela, posebno Vere Nikolić.

Veže ih još jedna činjenica, osim što datumom rođenja neminovno pripadaju krugu ženskih slikarica tzv. treće generacije koje dobivaju priliku školovati se na novo osnovanim umjetničkim institucijama u zemlji, ali i vani i postaju prve profesionalne umjetnice, njihove slike i brojni predmeti, dokumenti i memorabilije danas dijele istu sudbinu. Dio su umjetničke zbirke dr. Josipa Kovačića "Hrvatske slikarice rođene u 19. stoljeću", darovane gradu Zagrebu 1988. godine. Zbirka sadrži preko hiljadu umjetnina 33 slikarice, između ostalog Slave Raškaj, Mile Vud, Zdenke Pexidr-Sriće, Cate Dujšin, Dore Car, Anke Krizmanić... Upravo skandal oko slikarske ostavštine ove posljednje, narušava inače jedinstvenu priču i kolekcionarski poduhvat nadnacionalnog umjetničkog značaja, a otvara i pitanje zašto zbirka u dodijeljenim prostorima u Radićevoj ulici nakon toliko godina ostaje zatvorena za širu javnost, ali i van fokusa istraživača i ljudi "iz struke". Činjenica da njom upravlja Muzej grada Zagreb, nadajmo se umanjuje mogućnost da zbirka postane "kontroverznom" u bilo kojem pogledu, što svakako ove umjetnice i njihova djela nisu zaslužila, ne samo po njihovoj

umjetničkoj vrijednosti, već puno širem kulturološkom značaju za jednu perifernu umjetničku sredinu, u kojoj su nastojale ravnopravno se afirmirati i priključiti tokovima i zbivanjima na evropskoj sceni pritom mijenjati još uvelike prisutne predrasude i stereotipe o ženama kao uopće nesposobnim za neke više umjetničke domete.

O Veri Nikolić malo se zna. O slikarici Nikolić i njenom umjetničkom opusu i razvoju svjedoče sačuvana djela, o barunici Veri i njenom privatnom životu možemo hvatati samo djeliće i crtice, dovoljno da postane jasno da se radi o iznimnoj ljudskoj sudbini, koja je odavno trebala biti dostojno romaneskno i filmski zabilježena. Kao kćerka pravnik dr. Vladimira Nikolića Podrinskog i barunice Elle, r. Scotti, rođena u Zagrebu 1886. godine, doživjela je sudbinu velike većine pripadnika aristokratskog svijeta tog vremena. Ponijela je teret posljednjeg predstavnika roda, čijom se smrću ugasila loza Podrinskih. Ogranak porodice koji plemstvo vuče vjerojatno još od pretka Save Nikolića Podrinskog (od Belovara) koji je barunsku ugarsku titulu dobio 1688. godine za zasluge caru i carevini, krajem 18. vijeka se nastanjuje u Zagrebu. Nikola Nikolić Podrinski bio je upravitelj zagrebačke pošte i posjednik imanja u Rakovom Potoku, čiji potomci dobivaju 1884. ugarsko plemstvo, a Verin otac Vladimir uz niz počasti i ugarski barunat 1914. godine.

Slikarica Vera Nikolić posljednja je od djece imućnih roditelja koja se tradicionalno likovno obrazovala, primala je privatne poduke od uglednog slikara Otona Ivekovića, a potom nastavila formalno likovno obrazovanje koje će zahvaljujući financijskoj stabilnosti potrajati jako dugo. Kasnije upisuje i završava Privremenu višu školu za umjetnost i obrt (Likovna akademija), boravi u Beču 1915/16. gdje kopira stare majstore, navodno joj je omiljeni bio jedan od najvećih slikarskih ironičara – Frans Haals. Već iduće godine, 1917. ima prvu samostalnu izložbu sa velikim brojem izloženih djela, koja su, vjerojatno i zahvaljujući slikaričinom prezimenu dobro prodavana, a nekolicinu su kupili i službeni krugovi za vladu i nadbiskupsku palaču. Slikaricu se pritom upozorilo da ne bi trebala kao barunica prodavati svoja djela, tako da je sav prihod dala u dobrotvorne svrhe za ratnu siročad. Do kraja života ostatak će

predana pokroviteljskom i dobrotvornom radu, koji je možda u duhu odgoja jedne mlade plemkinje, zasjenio i onaj umjetnički.

Boravak u Parizu dvadesetih godina, prvo na akademiji Julian, a potom zajedno s kolegama Sergijem Glumcem i Savom Šumanovićem u ateljeu Andrea Lhota, obilježiti će zrele i najznačajniju fazu slikaričina stvaralaštva kada primjenjuje postkubističku lhotevovsku analizu prostora i boje u građenju prikaza, posebno krajolika. U slikarskim počecima slika uglavnom ljude koji je okružuju, poznat je portret sestre Dagmar s izrazito fino uhvaćenim portretnim karakteristikama, a vrlo čest motiv su seljaci i seljanke, vinciliri i španovi koji su radili na imanju na Prekrižju.

Slikarica je primala privatne poduke od uglednog Otona Ivekovića, a potom nastavila formalno likovno obrazovanje koje će zahvaljujući financijskoj stabilnosti potrajati jako dugo. Već 1917. imala je prvu samostalnu izložbu s djelima koja su se vrlo dobro prodavala

Upravo će joj Prekrižje biti jedna od najčešćih slikarskih inspiracija, a slikala ga je i vraćala mu se i kada više nije bila vlasnica. Nakon smrti oca 1933. godine, Vera je preuzela brigu i vođenje čitavog imanja, u čemu je bila više nego uspješna, što potvrđuju brojna priznanja sa gospodarskih izložbi. Prekrižje je bilo poznato po svojim vinogradima, a Nikolići tokom 19. vijeka po tom što su preuzimali iz Beča suvremene sorte grožđa i udomaćili ih u našim krajevima. Postoje sačuvani Verini crteži vinograda, koje je često radila kao vrlo detaljne, stručne prikaze za potrebe vođenja gospodarstva, jedan od uspješnijih je crtež Stari vinograd na Pantovčaku iz 1925. godine. Imanje iznad Zagreba ostalo je zabilježeno i na njenim brojnim fotografijama, čitav jedan ladanjsko-grofovski svijet u nestajanju. Veliki foto albumi koji se čuvaju u zbirci Kovačić zasigurno su pravi inventar vremena i načina života koji danas poznajemo samo sa stranica romana Turgenjeva, Bunjina, Prousta, koje na žalost Nikolići nisu imali. A Prekrižje je ugostilo čitavu galeriju likova, od nadvojvoda (sestra Dagmar bila je udana za nadvojvodu Leopolda Habsburga Lothringena), banova, župana, biskupa, barunica i grofica do ratnih zarobljenika u oba svjetska rata, seljaka i služinčadi. Barunica je primala na imanju i financijski osiguravala kolege umjetnike, a posebnu empatiju iskazivala je prema onima plemićkog porijekla, Kamilu Tompi, Sonji Tajčević - Kovačić, Vinku Grdanu i posebno Leu Juneku kojemu omogućuje put u Pariz i organizira prvu izložbu. Dvoje umjetnika vezivalo je cjeloživotno prijateljstvo koje će, kao i žustre rasprave o aktualnim tokovima u umjetničkom stvaralaštvu, imati veliki utjecaj na modernost u izrazu slikarice Vere.

Prekrižje je ugošćavalo i one manje sretne. Za vrijeme Velikog rata tu su boravili ruski vojni zarobljenici i obavljali potrebne fizičke poslove, čija lica je Vera često skicirala, a u vrijeme Drugog rata dio imanja služio je kao vojni logor za savezničke vojnike, koje je barunica pomagala kao i petero ratne siročadi iz srpskih sela.

Zanimljivo da se o privatnom životu slikarice vrlo malo zna. Nikad se nije udavala za razliku od brata i sestre koje je otac Vladimir razbaštinio i odrekao ih se jer se Veri-

na sestra Dagmar razvela od nadvojvode Leopolda, a brat Teodor oženio slovenskom glumicom i relativno mlad umro. Krajnje odgovorno i s očito usađenim osjećajem plemenite dužnosti Vera Nikolić preuzima brigu o nećakinji, princezi Mariji Gabrijele Habsburg kao i čitav teret nasljedstva Podrinskih. Pa ipak, bilo je tu uvijek vremena za dokolicu i brojna slikaričina putovanja zabilježena na fotografijama i slikama, od ljetovanja u Novom Vinodolu gdje je 1939. godine sagradila vilu, do plaža Venecije i Lisabona, zimovanja u Švicarskoj, Belgiji i Austriji i dalje putovanja po sjevernoj Africi, SAD-u, Kanadi, sve do Dalekog istoka. Put u Bangkok 1951. godine na poziv prijateljice grofice Nandine d'Ansembourg-Bombelles opisala je u putopisu "Od Zagreba do Bangkoka" koji u nastavcima objavljuje u listovima Naprijed, Narodnom listu, Seljačkoj slozi, Pioniru itd. Kao cjelina tekst izlazi u Ljubljani 1957. godine pod naslovom "Put u Sijam" popraćen slikaričnim ilustracijama. Dirljiv je opis baruničine djetinje zabrinutosti, kao žene koja je tada prošla šezdesetu godinu, oko toga da li će je dugogodišnja glavna gazdarica imanja Janica uopće pustiti na tako dalek put ili sam trenutak pred polazak, kada joj teško pada rastanak od Prekrižja.

I u posveti na početku knjige stoji: "Uspomeni mojih milih i dragih roditelja, Dru Vladimiru Nikoliću-Podrinski i Elli Nikolić-Podrinski, koji su me učili cijeniti sve što je dobro i lijepo u svijetu, ali mi ponajprije usadili u srce ljubav prema rodnoj grudi." Objavljuje i članke sa putovanja po Sjevernoj Americi, gdje je boravila u dva navrata u pedesetim i šezdesetim godinama, jednom kao gošća obitelji violiniste Balokovića. Uspijeva organizirati nekoliko izložbi i često daje intervjuve za televiziju, radio i novine uglavnom o zemlji iz koje potječe, a članci su popraćeni reprodukcijama njenih slika.

Bez voljenog Prekrižja ostaje 1945. godine, kada joj je nakon kraće internacije konfiscirano imanje i vila. Izgradnjom Predsjedničkih dvora 1964. godine prisiljena je zauvijek napustiti Prekrižje i vratiti se građanskom životu u obiteljskoj rezidenciji u Teslinoj, nekadašnjoj Nikolićevoj ulici, čime je svijet barunice Vere Nikolić Podrinske zauvijek izgubljen. (Na toj lokaciji nalazi se danas poznati zagrebački restoran Vinodol, čije ime se dovodi u vezu sa slikaricom i njenim životom.)

Iako je svojim rođenjem imala sve preduvjete za bavljenje umjetnošću, što se od mlade plemkinje i očekivalo u nekoj mjeri, bilo kao pokroviteljice ili da razvija vlastiti talent, Vera Nikolić je to shvatila kao ozbiljan životni poziv. Uz Nastu Rojc i Slavu Raškaj jedna je od rijetkih umjetnica koje su bile poznate za života, koje su imale samostalne izložbe i bile uključene u sve aspekte umjetničkog života svog vremena. Bila je redovna članica udruženja "Lada", članica Kluba likovnih umjetnica, nakon 1945. godine primljena je u ULUH na čijim izložbama sudjeluje, kao i na onima LIKUM-a. Bavila se ilustriranjem časopisa i knjiga, objavljivala članke, a nadasve je voljela fotografiju. Prema riječima Matka Peića, umjetnica koja je intenzitetom života, duboke povezanosti s prirodom, zemljom i seljacima s jedne strane i svim blagodatima kulture i aristokratskog porijekla s druge, bila naša Georges Sand.

Njegov opis barunice Nikolić kada se pojavljuje na vratima kabineta na Akademiji likovnih umjetnosti manifest je toj životnoj strasti, gotovo poput portreta Naste Rojc u lovačkom odijelu: "Čvrstim korakom, sigurno pruženom rukom i još sigurnije – u osmijeh – uperenim okom, ulazi neobična dama sedamdesetih godina. Kabanicom i čizmama bila je stari Tolstoj, a frizuram i obrvama mladi Gogolj. Tvrd nos, čvrste čeljusti, jaki zubi... Nadmoćno, elegantno i mirno prešutjela je u rukovanju da je barunica... Nije rekla ni: Vera. Samo Slikarica Nikolić..."

Zalaganjem Josipa Vanište 1971. godine priređena joj je retrospektivna izložba u Muzeju za umjetnost i obrt. Iduće godine Vera Nikolić umire u Zagrebu u 86. godini života, baš kao i Nasta sama i ubrzo zaboravljena od svih.